

СТАНДАРДНОЈАЗИЧНАТА НОРМА НА МАКЕДОНСКИОТ ЈАЗИК И ТРАНСКРИПЦИЈАТА НА ТУРСКИТЕ ЛИЧНИ ИМИЊА

доц. д-р Марија Леонтиќ

Апстракт: Според стандарднојазичната норма на македонскиот јазик странските лични имиња во македонскиот јазик се предаваат со кирилица. Тие се транскрибираат, односно при нивното предавање со кирилица се поаѓа од нивниот изговор, а не од нивната форма. Во „Правопис на македонскиот литературен јазик“ авторите посветиле големо внимание на транскрипцијата на странските имиња, меѓу кои и на турските имиња во македонскиот јазик

Преводот и адекватното пренесување на турските лични имиња во македонскиот јазик е поврзано со фололошката структура на двата јазика и со азбуката. Преводната еквиваленција од една страна е олеснета бидејќи македонскиот и турскиот правопис се базираат на фонетски принцип, а е отежната затоа што турскиот јазик содржи три вокали и еден консонант што ги нема во македонскиот јазик. Турскиот јазик содржи осум вокали (a, e, i, ı, u, ü, o, ö) и дваесет и еден консонант (b, c, ç, d, f, g, ğ, h, j, k, l, m, n, p, r, s, ş, t, v, y, z), додека македонскиот јазик има пет вокали (a, e, и, у, o) и дваесет и шест консонанти (б, в, г, д, ё, ж, з, s, j, к, л, љ, м, н, њ, п, р, с, т, ќ, ф, х, ц, ч, џ, ш). При пренесувањето на турските лични имиња во македонскиот јазик проблеми се јавуваат кога во нив се јавуваат вокалите **ı, ö, ü** и консонантот **ğ** (спирантен консонант што во турскиот јазик се нарекува „меко г“). Во вакви ситуации, вокалите и консонантите што немаат соодветна преводна еквиваленција во македонскиот јазик, се заменуваат со преводна еквиваленција што е најблиска и најслична до оригиналниот турски глас, но праксата покажа дека е неопходно да се доуточнат и дополнат правописните правилата за транскрипција на турските лични имиња во македонскиот јазик.

Клучни зборови: стандардно јазична норма, правопис, транскрипција, турски лични имиња.

1. Правописот на македонскиот литературен јазик и транскрипцијата

Според стандарднојазичната норма на македонскиот јазик странските лични имиња во македонскиот јазик се предаваат со кирилица. Тие се транскрибираат, односно при нивното предавање со кирилица се поаѓа од нивниот изговор, а не од нивната форма. Според Правописот на македонскиот литературен јазик: „Туѓите имиња се пишуваат со наше писмо, по правило, онака како што се изговараат. При тоа нивните гласовни особености се прилагодуваат колку што е можно кон гласовниот систем на нашиот јазик, т.е. гласовите што ги нема во нашиот јазик се предаваат со наши слични гласови...“¹

¹ Видоески Божидар, Димитровски Тодор, Конески Кирил, Скаловска - Угринова Рада. (1998). *Правопис на македонскиот литературен јазик*. Просветно дело – Скопје, 72

Во „Правопис на македонскиот литературен јазик“ авторите посветиле големо внимание на транскрипцијата на странските имиња, меѓу кои и на турските имиња во македонскиот јазик². Се разбира, ние како професори по турски јазик и како преведувачите од турски на македонски јазик во практика ги применуваме овие правила и согледуваме колку се тие подобни за пренесување на турските гласови во македонскиот јазик, но исто така осознаваме дека тие правила можат да се прошират и да се конкретизираат со што би се постигнало поцелисходна транскрипција на турските лични имиња.

Најтешката и најодговорна задача ја имаа првите составувачи на „Правопис на македонскиот литературен јазик“, а ние како корисници чувствуваме должност да ги изложиме своите сознанија од преведувачката практика што можат да се исползуваат при следното проширено издание на Правописот. Всушност, и самите автори во предговорот на Правописот од 1970 година истакнуваат: „Принципите врз кои се засновува нашиот правопис и правописните правила се покажаа мошне солидни и ја издржаа пробата на времето. Меѓутоа, некои прашања во тој прирачник, со оглед на недоволната јазична практика, не можеа да бидат разработени.“³ Се надеваме дека овој труд како резултат на долгогодишната преведувачката практика ќе биде скроман придонес за подетално обработување, доуточнување и дополнување на транскрипцијата на турските лични имиња во македонскиот јазик. Јазикот е жива материја што постојано се развива преку промените, а Правописот од една страна треба да ги насочува, а од друга страна да ги следи промените во јазикот.⁴

² Првиот правописен прирачник го подготвиле Блаже Конески и Крум Тошев под наслов „Македонски правопис со правописен речник“, а се објави во издание на Државното книгоиздателство на Македонија, во Скопје во 1950 год. Во 1969 год. излезе од печат, во издание на „Просветно дело“ во Скопје, „Правопис на македонскиот литературен јазик со правописен речник“ подготвен од страна на Крум Тошев, Божо Видоески, Тодор Димитровски, Кирил Конески и Радмила Угринова-Скаловска. Правописните правила од 1950 год. наваму доживуваа измени и дополнувања зависно од сознанијата до коишто се доаѓаше во јазичната практика. Во 1998 год. се издаде последното издание на „Правопис на македонскиот литературен јазик“ со изменет и дополнет текст од страна на Божо Видоески, Тодор Димитровски, Кирил Конески и Радмила Угринова - Скаловска, а во издание на „Просветно дело“ во Скопје. Види и спореди: Видоески Божо, Димитровски Тодор, Конески Кирил, Тошев Крум, Скаловска Угринова Рада. (1986). *Правопис на македонскиот литературен јазик*. Просветно дело – Скопје и Видоески Божидар, Димитровски Тодор, Конески Кирил, Скаловска Угринова Рада. (1998). *Правопис на македонскиот литературен јазик*. Просветно дело – Скопје. Во овие книги правописот во однос на транскрипцијата на турските имиња не доживеа промени.

³ Видоески Божо, Димитровски Тодор, Конески Кирил, Тошев Крум, Скаловска Угринова Рада. (1986). *Правопис на македонскиот литературен јазик*. Просветно дело – Скопје

⁴ Колку се важни навремените промени можеби покажува Правописот на турскиот јазик кој од 1965 год. наваму во просек на секои пет години доживеа коригирани и проширени изданија како резултат на будното следење на јазичните промени, јазичните дискусии на непосредните корисници и критиките на специјалистите.

2. Транскрипцијата на турските лични имиња во македонскиот јазик

Преводот и адекватното пренесување на турските лични имиња во македонскиот јазик е поврзано со фонолошката структура на двата јазика и со азбуката. Преводната еквиваленција од една страна е олеснета бидејќи македонскиот и турскиот правопис се базираат на фонетски принцип, а е отежната затоа што турскиот јазик содржи три вокали и еден консонант што ги нема во македонскиот јазик. Турскиот јазик содржи осум вокали (а, е, *î*, *ı*, *u*, *ü*, о, *ö*) и дваесет и еден консонант (b, c, ç, d, f, g, ğ, h, j, k, l, m, n, p, r, s, ş, t, v, y, z), додека македонскиот јазик има пет вокали (а, е, и, у, о) и дваесет и шест консонанти (б, в, г, д, *đ*, ж, з, s, j, к, л, љ, м, н, њ, п, р, с, т, *ќ*, ф, х, ц, ч, *џ*, ш). При пренесувањето на турските лични имиња во македонскиот јазик проблеми се јавуваат кога во нив се јавуваат вокалите *ı*, *ö*, *ü* и консонантот *ğ* (спирантен консонант што во турскиот јазик се нарекува „меко г“). Во вакви ситуации, вокалите и консонантите што немаат соодветна преводна еквиваленција во македонскиот јазик, се заменуваат со преводна еквиваленција што е најблиска и најслична до оригиналниот турски глас. Проблеми се јавуваат посебно при пренесувањето на фреквентните турски лични имиња од арапско и од персиско потекло. Токму поради овие причини, за да се добие подобра претстава, транскрипцијата на секој турски глас е претставена со бројни примери.

А а : А а Турскиот вокал **А а**, според Правописот, во македонскиот јазик се предава со вокалот **А а**. Пр. *ж. и. Aknur / Акнур, ж. и. Alanur / Аланур, ж. и. Albina / Албина, ж. и. Alnar / Алнар, ж. и. Arzucan / Арзуџан, м. и. Ahmet / Ахмет, м. и. Akay / Акај, м. и. Aktaу / Актај, м. и. Ali / Али, м. и. Alper / Алпер* и др.

Во личните имиња од странско потекло може да се види вокалот **Â â** означува долг вокал. Должината на овој вокал не се предава, односно во македонскиот јазик се прави транскрипција со вокалот **А а**. Пр. *м. и. Âdem / Адем, м. и. Âlim / Алим* и др.

Во личните имиња од арапско и персиско потекло по консонантите **g, k, l** може да следи вокалот **â** што укажува дека тие консонанти се меки, а тоа во македонскиот ќе се прикаже со **đ, ќ, љ**. Пр. *ж. и. Yedigâr / Јадиџар, ж. и. Kâmîle / Ќамиле, м. и. Lâmi / Љами* и др.

Во личните имиња согледаваме дека се јавува удвоениот вокал **aa** што во македонскиот јазик предлагаме да се предава со вокалот **а**. Пр. *м. и. Kaan / Кан, м. и. Maşaallah / Машалах* и др.

В в : Б б Турскиот консонант **В в**, според Правописот, во македонскиот јазик се предава со консонантот **Б б**. Пр. *ж. и. Bahar / Бахар, ж. и. Belgin / Белгин, ж. и. Berna / Берна, ж. и. Bilge / Билге, ж. и. Buket / Букет; м. и. Başar / Башар, м. и. Bayram / Бајрам, м. и. Bekir / Бекир, м. и. Boran / Боран, м. и. Bulut / Булут* и др.

Во личните имиња од странско потекло, пред сè арапско и персиско, забележавме дека се јавува удвоениот консонант **bb** што во македонскиот јазик предлагаме да се предава со консонантот **б**. Пр. *ж. и. Muhibbe / Мухибе, м. и. Abbas / Абас* и др.

С с : Ц ц Турскиот консонант **С с**, според Правописот, во македонскиот јазик се предава со консонантот **Ц ц**. Пр. *ж. и. Can / Џан, ж. и. Cansel / Џансел, ж. и. Cemile / Џемиле, ж. и. Ceylan / Џејлан, ж. и. Cilve / Џилве; м. и. Candaş / Џандаш, м. и. Caner / Џанер, м. и. Cansu / Џансу, м. и. Celil / Џелил, м. и. Coşkun / Џошкун* и др.

Удвоениот консонант **сс** во личните имиња пред сè од арапско и од персиско потекло, во македонскиот јазик предлагаме да се предава со консонантот **ц**. Пр. *ж. и. Mübessel / Мубецел, м. и. Нассас / Хаџац и др.*

Ç ç : Ч ч Турскиот консонант **Ç ç**, според Правописот, во македонскиот јазик се предава со консонантот **Ч ч**. Пр. *ж. и. Çiçek / Чичек, ж. и. Çilek / Чилек, ж. и. Çiler / Чилер, ж. и. Çise / Чисе, ж. и. Alsevinç / Алсевинч; м. и. Çakman / Чакман, м. и. Çaylan / Чајлан, м. и. Çelik / Челик, м. и. Çetin / Четин, м. и. Çevik / Чевик и др.*

D d : Д д Турскиот консонант **D d**, според Правописот, во македонскиот јазик се предава со консонантот **Д д**. Пр. *ж. и. Dalga / Далга, ж. и. Defne / Дефне, ж. и. Deniz / Дениз, ж. и. Derin / Дерин, ж. и. Duygu / Дујгу; м. и. Deha / Деха, м. и. Demir / Демир, м. и. Dora / Дора, м. и. Durcan / Дурџан, м. и. Duysal / Дујсал и др.*

Удвоениот консонант **dd**, во македонскиот јазик предлагаме да се предава со консонантот **д**. Пр. *ж. и. Haddas / Хадас; м. и. Rafeddin / Рафедин и др.*

E e : Е е Турскиот консонант **E e**, според Правописот, во македонскиот јазик се предава со консонантот **Е е**. Пр. *ж. и. Ece / Еце, ж. и. Eda / Еда, ж. и. Elif / Елиф, ж. и. Emel / Емел, ж. и. Esma / Есма, м. и. Ekim / Еким, м. и. Emre / Емре, м. и. Enis / Енис, м. и. Ercan / Ерџан, м. и. Ersoy / Ерсој и др.*

Во лични имиња од странско потекло, пред сè арапско и персиско, согледаваме дека се јавува удвоениот вокал **ее** што во македонскиот јазик предлагаме да се предава со вокалот **е**. Пр. *м. и. Bilgeer / Билгер и др.*

F f : Ф ф Турскиот консонант **F f**, според Правописот, во македонскиот јазик се предава со консонантот **Ф ф**. Пр. *ж. и. Fatma / Фатма, ж. и. Feride / Фериде, ж. и. Figen / Фиген, ж. и. Filiz / Филиз, ж. и. Firuze / Фирузе, м. и. Fatih / Фатих, м. и. Ferit / Ферит, м. и. Fersoy / Ферсој, м. и. Fikri / Фикри, м. и. Fuat / Фуат и др.*

Удвоениот консонант **ff**, во македонскиот јазик предлагаме да се предава со консонантот **ф**. Пр. *ж. и. İffet / Ифет, м. и. Saffet / Сафет и др.*

G g : Г г Турскиот консонант **G g**, според Правописот, во македонскиот јазик се предава со консонантот **Г г**. Пр. *ж. и. Gaye / Гаје, ж. и. Gelincik / Гелинџик, ж. и. Gizem / Гизем, ж. и. Gonca / Гонџа, ж. и. Gül / Ѓул, м. и. Galip / Галип, м. и. Gani / Гани, м. и. Gencel / Генџел, м. и. Girdap / Гирџап, м. и. Gizay / Гизај и др.*

Кога меките вокали **ö, ü** ќе се најдат по консонантот **G g**, неговиот изговор се омекнува и во македонскиот јазик предлагаме да се предаде со **ѓ**. Пр. *ж. и. Görkem / Ѓоркем, ж. и. Aygönül / Ајѓонуљ, ж. и. Gül / Ѓул, ж. и. Begüm / Беѓум и др.*

ğ : г Турскиот консонант **ğ** што може да биде на средина или на крајот на зборот, според Правописот, во македонскиот јазик се предава со **г** или се испушта. Пр. *ж. и. Ağçiçek / Агчичек, Ачичек, ж. и. Ağbegim / Агбегим, Абегим, ж. и. Ağramuk / Агпамук, Апамук, м. и. Ağna / Агна, Ана, м. и. Batuğhan / Батугхан, Батухан, м. и. Çağ / Чаг, Ча и др.*

Преведувачката практика при транскрипцијата на турските лични имиња покажа дека давањето двојна алтернатива како кај вокалот **I i**, не се покажа најцелисходна. Се разбира, ние што најмногу ја применувавме оваа транскрипција во практика може да укажеме на проблемите со кои се соочуваме, но и на можните решенија.

При транскрипцијата, доколку се испушти согласката **ğ**, се остава простор два вокала да дојдат еден до друг. Пр. *ж. и. Fesleğen* / Феслеен, *ж. и. Çiğil* / Чиил, *ж. и. Yağan* / Јаан, *м. и. Çağa* / Чаа, *м. и. Değer* / Деер, *м. и. Ağar* / Аар. Во вакви случаи едниот вокал се исфрла и се добиваат формите Феслен, Чил, Јан, Ча, Дер и Ар што претставуваат прилично оддалечување од оригиналните лични имиња.

Тука сме должни да потсетиме дека честопати консонантот **ğ** има и дистинктивна функција и неговото испуштање би довело две различни имиња да се транскрибираат исто. Пр. *ж. и. Ferda* / Ферда, *ж. и. Ferdağ* / Ферда, *ж. и. Selda* / Селда, *ж. и. Seldağ* / Селда.

Затоа сметаме дека редовното транскрибирање на консонантот **ğ** со консонантот **г** во македонскиот јазик го надминува овој проблем. Пр. *ж. и. Феслеген*, *ж. и. Чигил*, *ж. и. ж. и. Јаган*, *м. и. Чага*, *м. и. Дегер*, *м. и. Агар*, *ж. и. Фердаг*, *ж. и. Селдаг*.

Во сложените лични имиња, кога консонантите **ğ** и **g** ќе дојдат еден до друг, при транскрипцијата предлагаме да се прикажат со еден консонант **г** бидејќи и двата консонанта во македонскиот се предаваат со **г**. Пр. *ж. и. Ağgeline* / Агелин, *ж. и. Ağgümüş* / Аѓумуш, *ж. и. Ağgün* / Аѓун и др.

H h : X x Турскиот консонант **H h**, според Правописот, во македонскиот јазик се транскрибира со консонантот **X x**. Пр. *ж. и. Halise* / Халисе, *ж. и. Natice* / Хатице, *ж. и. Hayat* / Хајат, *ж. и. Naıriye* / Хајрије, *ж. и. Noşcan* / Хошчан; *м. и. Halil* / Халил, *м. и. Halim* / Халим, *м. и. Hasret* / Хасрет, *м. и. Naşim* / Хашим, *м. и. Hikmet* / Хикмет и др.

Удвоениот консонант **hh**, предлагаме во македонскиот да се предава со консонантот **x**. Пр. *ж. и. Müzehher* / Музехер, *м. и. Abdulkahhar* / Абдулкахар и др.

I i : A a / ˘ Турскиот вокал **I i**, според Правописот, во македонскиот јазик се предава со вокалот **A a** или со знакот за темниот вокал **˘**. Пр. *ж. и. Igi* / ˘лг˘, Алга, *ж. и. Itir* / ˘т˘р, Атар, *ж. и. Kısmet* / К˘смет, Касмет, *ж. и. Nazlı* / Назл˘, Назла, *ж. и. Pırılı* / П˘р˘лт˘, Паралта, *м. и. Ilgaz* / ˘лгаз, Алгаз, *м. и. Hıcan* / ˘л˘цан, Алацан, *м. и. Irmak* / ˘рмак, Армак, *м. и. Işıksan* / ˘ш˘кцан, Ашакцан, *м. и. Işıltı* / ˘ш˘лт˘, Ашалта и др.

При транскрипцијата секогаш се одбира истиот или најблискиот глас, а во овој случај тоа е темниот вокал. Воопшто не е прифатливо самогласката **I i** во македонската транскрипција да се предаде со вокалот **a**, бидејќи најблизок вокал на **I i** според своите артикулациски карактеристики е вокалот **и** (двата вокала се рамни и тесни). Пр. *ж. и. Igi* / ˘лг˘, Илги, *ж. и. Itir* / ˘т˘р, Итир, *ж. и. Kısmet* / К˘смет, Кисмет, *ж. и. Nazlı* / Назл˘, Назли, *ж. и. Pırılı* / П˘р˘лт˘, Пирилти, *м. и. Ilgaz* / ˘лгаз, Илгаз, *м. и. Hıcan* / ˘л˘цан, Илицан, *м. и. Irmak* / ˘рмак, Ирмак, *м. и. Işıksan* / ˘ш˘кцан, Ишикцан, *м. и. Işıltı* / ˘ш˘лт˘, Ишилти и др.

Единствен проблем што се јавува при транскрипцијата е знакот за темниот вокал кој доколку е често присутен во рамките на еден збор, не изгледа најестетски, а доколку се наоѓа на крајот на името пред наводници нема да се забележи. Пр. „лг“, „Назл“, „П`рлг“ и сл. За да се надмине овој проблем, наводниците можат да се испуштат, а насловите на книги или списанија кои содржат лични имиња можат да се прикажат со италики.

Давањето алтернатива остава простор за дублети во транскрипцијата на личните имиња, а тоа во преведувачката дејност создава вистинско шаренило што не остава убав впечаток посебно кога се работи за важни личности во минатото или денес. Само може да се замисли каква збрка е направена при преводот на бројни дела од различни преведувачи кои при преводот на автобиографиите вокалот **И** исто како и консонантот **ğ** го транскрибирале на еден од можните два начина според личниот став. Токму поради овие причини општо е познато дека при составувањето на правописните правила, колку што е можно треба се одбегнуваат алтернативните решенија и да се создаде едно правило за една појава.

İ i : И и Турскиот вокал **İ i**, според Правописот, во македонскиот јазик се предава со вокалот **И и**. Пр. *ж. и. İmge / Имге, ж. и. İnci / Инци, ж. и. İpek / Ипек, ж. и. İris / Ирис, ж. и. İzlem / Излем, м. и. İbrahim / Ибрахим, м. и. İlker / Илкер, м. и. İlksoy / Илксој, м. и. İnanç / Инанч, м. и. İsa / Иса* и др.

J j : Ж ж Турскиот консонант **J j**, според Правописот, во македонскиот јазик се предава со консонантот **Ж ж**. Пр. *ж. и. Jale / Жале, ж. и. Jalenur / Жаленур, ж. и. Jaleriz / Жалериз, ж. и. Jarin / Жарин, ж. и. Jülide / Жулиде, м. и. Jan / Жан, м. и. Janbek / Жанбек, м. и. Jankat / Жанкат, м. и. Jengar / Женгар, м. и. Jerfi / Жерфи* и др.

K k : К к Турскиот консонант **K k**, според Правописот, во македонскиот јазик се предава со консонантот **К к**. Пр. *ж. и. Kader / Кадер, ж. и. Kamelya / Камелја, ж. и. Karanfil / Каранфил, ж. и. Konca / Конца, ж. и. Kutlu / Кутлу, м. и. Karcan / Карџан, м. и. Kenan / Кенан, м. и. Kerim / Керим, м. и. Kutay / Кутај, м. и. Kutlu / Кутлу* и др.

Во личните имиња од арапско и персиско потекло по консонантите **k** може да се види вокалот **â** што укажува на тоа дека тој е мек, а тоа според Правописот во македонскиот јазик ќе се прикаже со **ќ**. Пр. *ж. и. Kâmrân / Ќамран, ж. и. Kâmurân / Ќамуран* и др.

Кога меките вокали **ö, ü** ќе се најдат во непосреден допир со консонантот **K k**, неговиот изговор се омекнува и во македонскиот јазик предлагаме да се прикаже со **ќ**. Пр. *ж. и. Akköz / Аќоз, м. и. Köknar / Ќоќнар, м. и. Közer / Ќозер, ж. и. Kübra / Ќубра, м. и. Küntay / Ќунтај, м. и. Küren / Ќурен* и др.

Во личните имиња од странско потекло, пред сè арапско и персиско, согледаваме дека се јавува удвоениот консонант **kk** што во македонскиот јазик предлагаме да се предава со консонантот **к**. Пр. *ж. и. Akkar / Акар, м. и. Müzekkir / Музекир* и др. Проблем се јавува само кај незначителен мал број на слични имиња, пр. *м. и. Akkan / Акан* и *м. и. Akan / Акан* кои ќе се траскрибираат на ист начин, но во оригиналот тие се две различни имиња со различно значење. Само во вакви случаи, за да се разликуваат овие две лични имиња, едното лично име предлагаме да се прикаже со двоен консонант.

L l : **Л л** Турскиот консонант **L l**, според Правописот, во македонскиот јазик се предава со консонантот **Л л**. Пр. *ж. и.* Lale / Лале, *ж. и.* Lamia / Ламиа, *ж. и.* Lara / Лара, *ж. и.* Latife / Латифе, *ж. и.* Leylagül / Лејлагул; *м. и.* Lami / Лами, *м. и.* Latif / Латиф, *м. и.* Levent / Левент, *м. и.* Levni / Левни, *м. и.* Lefif / Лефиф и др.

Во личните имиња од арапско и персиско потекло по консонантите **l** може да се види вокалот **â** што покажува дека тој е мек, а тоа според Правописот во македонскиот ќе се прикаже како **љ**. Пр. *ж. и.* Lâl / Љаљ, *м. и.* Lâmi / Љами и др.

Кога меките вокали **ö, ü** ќе се најдат во допир со консонантот **L l**, неговиот изговор се омекнува и во македонскиот јазик предлагаме да се предаде со **љ**. Пр. *ж. и.* Lütfiye / Љутфије, *ж. и.* Lübage / Љубабе, *м. и.* Lütfullah / Љутфулах, *м. и.* Lütfi / Љутфи и др.

Во личните имиња забележавме дека се јавува удвоен консонант **ll**, што во македонскиот предлагаме да се предава со консонантот **л**. Пр. *ж. и.* Mualla / Муала, *м. и.* Abdullah / Абдулах и др.

M m : **М м** Турскиот консонант **M m**, според Правописот, во македонскиот јазик се предава со консонантот **М м**. Пр. *ж. и.* Manolya / Манолја, *ж. и.* Meltem / Мелтем, *ж. и.* Meral / Мерал, *ж. и.* Munise / Мунисе, *ж. и.* Mutlucan / Мутлуџан, *м. и.* Mahmut / Махмут, *м. и.* Mehmet / Мехмет, *м. и.* Mert / Мерт, *м. и.* Mesut / Месут, *м. и.* Murat / Мурат и др.

Во личните имиња од арапско и од персиско потекло согледавме дека се јавува удвоениот консонант **mm** што во македонскиот јазик предлагаме да се предава со консонантот **м**. Пр. *м. и.* Muammer / Муамер; *м. и.* Himmeth / Химет и др.

N n : **Н н** Турскиот консонант **N n**, според Правописот, во македонскиот јазик се транскрибира со консонантот **Н н**. Пр. *ж. и.* Narin / Нарин, *ж. и.* Nazan / Назан, *ж. и.* Nermin / Нермин, *ж. и.* Neşe / Неше, *ж. и.* Nuray / Нурај, *ж. и.* Nursen / Нурсен, *м. и.* Nadir / Надир, *м. и.* Nur / Нур, *м. и.* Necip / Неџип, *м. и.* Nesir / Несир, *м. и.* Nurel / Нурел и др.

Во личните имиња од арапско и од персиско потекло се јавува удвоениот консонант **nn** што во македонскиот јазик предлагаме да се предава со консонантот **н**. Пр. *ж. и.* Cennet / Џенет; *ж. и.* Tennur / Тенур и др.

O o : **О о** Турскиот вокал **O o**, според Правописот, во македонскиот јазик се предава со вокалот **О о**. Пр. *ж. и.* Ocan / Оџан, *ж. и.* Olgu / Олгу, *ж. и.* Onur / Онур, *ж. и.* Oya / Оја, *ж. и.* Oyaz / Ојаз, *м. и.* Okan / Окан, *м. и.* Olgunay / Олгунај, *м. и.* Ongun / Онгун, *м. и.* Onur / Онур, *м. и.* Orhan / Орхан и др.

Ö ö : **О о** Турскиот вокал **Ö ö**, според Правописот, во македонскиот јазик се предава со вокалите **О о**. Пр. *ж. и.* Özde / Озде, *ж. и.* Özge / Озге, *ж. и.* Özlem / Озлем, *ж. и.* Öznur / Ознур, *ж. и.* Özsevi / Озсеви; *м. и.* Ödül / Одуљ, *м. и.* Önder / Ондер, *м. и.* Öymen / Ојмен, *м. и.* Özcan / Оџан, *м. и.* Özgün / Озгун и др.

Кога мекиот турски вокал **ö** ќе се најде во допир со консонантите **g, k, l**, изговорот на овие консонанти се омекнува, а во македонскиот јазик предлагаме да се предадат со **ѓ, ќ, љ**. Пр. *ж. и.*

Başgöze / Башѓозе, *ж. и.* Gönen / Ѓонен, *ж. и.* Nurgök / Нурѓок, *ж. и.* Gökaý / Ѓокај, *ж. и.* Gökben / Ѓокбен, *ж. и.* Gökçiçek / Ѓокчичек, *ж. и.* Gölge / Ѓольге, *ж. и.* Aygönül / Ајѓонуљ и др.

P p : **П п** Турскиот консонант **P p**, според Правописот, во македонскиот јазик се предава со консонантот **П п**. Пр. *ж. и.* Pamuk / Памук, *ж. и.* Papatya / Папатја, *ж. и.* Pembe / Пембе, *ж. и.* Petek / Петек, *ж. и.* Piraye / Пираје, *м. и.* Pars / Парс, *м. и.* Pekcan / Пекџан, *м. и.* Pertev / Пертев, *м. и.* Polat / Полат, *м. и.* Poyraz / Појраз и др.

R r : **Р р** Турскиот консонант **R r**, според Правописот, во македонскиот јазик се транскрибира со консонантот **Р р**. Пр. *ж. и.* Rabia / Рабиа, *ж. и.* Rahşan / Рахшан, *ж. и.* Rana / Рана, *ж. и.* Rengin / Ренгин, *ж. и.* Ruhan / Рухан, *м. и.* Ramis / Рамис, *м. и.* Rasim / Расим, *м. и.* Raşit / Рашит, *м. и.* Reser / Реџеп, *м. и.* Remzi / Ремзи и др.

Во личните имиња од арапско и од персиско потекло се јавува удвоениот консонант **rr** што во македонскиот предлагаме да се предава со консонантот **р**. Пр. *ж. и.* Berrak / Берак, *м. и.* Muharrem / Мухарем и др.

S s : **С с** Турскиот консонант **S s**, според Правописот, во македонскиот јазик се предава со консонантот **С с**. Пр. *ж. и.* Safiye / Сафије, *ж. и.* Seçgül / Сечѓуљ, *ж. и.* Selcan / Селџан, *ж. и.* Selin / Селин, *ж. и.* Sevda / Севда, *м. и.* Sencan / Сенџан, *м. и.* Serhan / Серхан, *м. и.* Sezgin / Сезгин, *м. и.* Sinan / Синан, *м. и.* Sonay / Сонај и др.

Во личните имиња од арапско и од персиско потекло се јавува удвоениот консонант **ss** што во македонскиот предлагаме да се предава со консонантот **с**. Пр. *ж. и.* Müesser / Муесер, *ж. и.* Tebessüm / Тебесум и др.

Ş ş : **Ш ш** Турскиот консонант **Ş ş**, според Правописот, во македонскиот јазик се предава со консонантот **Ш ш**. Пр. *ж. и.* Şadan / Шадан, *ж. и.* Şehrazat / Шехразат, *ж. и.* Şencan / Шенџан, *ж. и.* Şirinaý / Ширинај, *ж. и.* Şükriye / Шукрије, *м. и.* Şaban / Шабан, *м. и.* Şafak / Шафак, *м. и.* Şener / Шенер, *м. и.* Şenol / Шенол, *м. и.* Şevki / Шевки и др.

Во личните имиња од арапско и од персиско потекло се јавува удвоениот консонант **şş** што во македонскиот предлагаме да се предава со консонантот **ш**. Пр. *ж. и.* Mübeşşer / Мубешер, *м. и.* Beşşar / Бешар и др.

T t : **Т т** Турскиот консонант **T t**, според Правописот, во македонскиот јазик се предава со консонантот **Т т**. Пр. *ж. и.* Tayla / Тајла, *ж. и.* Tamay / Тамаж, *ж. и.* Tansu / Тансу, *ж. и.* Tomur / Томур, *ж. и.* Tutku / Тутку, *м. и.* Talat / Талат, *м. и.* Tekcan / Текџан, *м. и.* Tamer / Тамер, *м. и.* Tancan / Танџан, *м. и.* Taylan / Тајлан и др.

Во личните имиња од арапско и од персиско потекло се јавува удвоениот консонант **tt**, што во македонскиот предлагаме да се предава со консонантот **т**. Пр. *ж. и.* Muattar / Муатар, *м. и.* Hayrettin / Хајретин и др.

U u : **У у** Турскиот вокал **U u**, според Правописот, во македонскиот јазик се предава со вокалите **У у**. Пр. *ж. и.* Ufuk / Уфук, *ж. и.* Ulvi / Улви, *ж. и.* Umut / Умут, *ж. и.* Umutlu / Умутлу,

жс. и. Uygu / Ујгу, м. и. Ufukcan / Уфукџан, м. и. Ulu / Улу, м. и. Ulusoy / Улусој, м. и. Uyguner / Ујгунер, м. и. Uztay / Узтај и др.

Во личните имиња од арапско и персиско потекло по консонантите **g, k, l** може да следи вокалот **û**, што укажува дека тие консонанти се меки, а тоа според Правописот во македонскиот ќе се прикаже со **ѓ, ќ, љ**. Пр. м. и. Sükâti / Суќути, м. и. Halûk / Хаљук и др.

Ü ü : У у Турскиот вокал **Ü ü**, според Правописот, во македонскиот јазик се предава со вокалот **У у**. Пр. жс. и. Üçgül / Учѓуљ, жс. и. Ümit / Умит, жс. и. Ünay / Унај, жс. и. Ünsev / Унсев, жс. и. Ürün / Урун, м. и. Ülkü / Уљку, м. и. Ümit / Умит, м. и. Üncan / Унџан, м. и. Ünlüsoy / Унљусој, м. и. Ünsever / Унсевер и др.

Кога мекиот турски вокал **ü** ќе се најде во допир со консонантите **g, k, l**, изговорот на овие консонанти се омекнува, а во македонскиот јазик предлагаме да се предадат со **ѓ, ќ, љ**. Пр. жс. и. Alagün / Алаѓун, жс. и. Aygür / Ајѓур, жс. и. Bestegül / Бестеѓуљ, жс. и. Öykü / Ојќу, жс. и. Ülkü / Уљку, жс. и. Akün / Акун, жс. и. Yazgülü / Јазѓуљу, жс. и. Gülgün / Ѓуљѓун, жс. и. Gülüş / Ѓуљуш и др.

V v : В в Турскиот консонант **V v**, според Правописот, во македонскиот јазик се предава со консонантот **В в**. Пр. жс. и. Vahide / Вахиде, жс. и. Verim / Верим, жс. и. Vildan / Вилдан, жс. и. Vurgun / Вургун, жс. и. Vuslat / Вуслат; м. и. Vahit / Вахит, м. и. Varol / Варол, м. и. Vatan / Ватан, м. и. Veli / Вели, м. и. Volkan / Волкан и др.

Во личните имиња од арапско и од персиско потекло се јавува удвоениот консонант **vv** што во македонскиот предлагаме да се предава со консонантот **в**. Пр. жс. и. Münevver / Муневер; жс. и. Şevval / Шевал и др. Проблем се јавува само кај незначително мал број слични имиња, пр. жс. и. Havva / Хава и жс. и. Hava / Хава, кои ќе се транскрибираат на ист начин, но во оригиналот тие се две различни имиња со различно значење. Само во вакви случаи, кога двете лични имиња ќе дојдат едно до друго, за да се разликуваат, едното лично име предлагаме да се прикаже со двоен консонант.

Y y : Ј ј Турскиот консонант **Y y**, според Правописот, во македонскиот јазик се предава со консонантот **Ј ј**. Пр. жс. и. Yarcan / Јарџан, жс. и. Yasemin / Јасемин, жс. и. Yaşam / Јашам, жс. и. Yelcan / Јелџан, жс. и. Yelis / Јелис, м. и. Yakup / Јакуп, м. и. Yaşam / Јашам, м. и. Yergin / Јергин, м. и. Yetkin / Јеткин, м. и. Yunus / Јунус и др.

Во личните имиња од арапско и од персиско потекло се јавува удвоениот консонант **yy** што во македонскиот предлагаме да се предава со консонантот **ј**. Пр. жс. и. Müzeyyen / Музејен, жс. и. Süreyya / Суреја и др.

Z z : З з Турскиот консонант **Z z**, според Правописот, во македонскиот јазик се предава со консонантот **З з**. Пр. жс. и. Zara / Зара, жс. и. Zarife / Зарифе, жс. и. Zekiye / Зекије, жс. и. Zeren / Зерен, жс. и. Zübeyde / Зубејде, м. и. Zafer / Зафер, м. и. Zeki / Зеки, м. и. Zeren / Зерен, м. и. Zirve / Зирве, м. и. Ziya / Зија и др.

Во личните имиња од арапско и од персиско потекло се јавува удвоениот консонант **zz** што во македонскиот предлагаме да се предава со консонантот **з**. Пр. жс. и. Muazzez / Муазез; м. и. Gazzali / Газали и др.

3. Заклучок

Од гореизложеното може да се заклучи дека е неопходно да се доуточнат и дополнат правописните правилата за транскрипција на турските лични имиња во македонскиот јазик. Нашите заложби се:

- да се прецизира еден начин на транскрибирање на вокалот I i;
- спирантната согласка ğ редовно да се транскрибира и да не се испушта;
- консонантите k, g, l во непосреден допир со вокалите (â, û, ö, ü) да се предадат како ḳ, ğ, ḷ;
- двојниот вокал и двојниот консонант да се транскрибираат со еден вокал или консонант, но само во примери кога имаат дистинктивна функција да се прикажат;
- во енциклопедиите, во научните и стручните книги и воопшто во дела во кои се презентира турската култура и историја пожелно би било покрај транскрипцијата да се примени и оригиналот за на тој начин разновидната транскрипција да не влијае на квалитетот на овие дела;
- да се состави Речник на турски лични имиња со адаптација и транскрипција што ќе биде критериум при пишување и преведување на многу дела во кои се применуваат турски лични имиња.

Трудов ги обработува проблемите што се јавуваат при транскрипција на турските лични имиња и изложува можни решенија. Најдобри решенија се изнаоѓаат во комисии составени од стручни лица по македонски и по турски јазик. Се надеваме дека при подготвувањето на следниот Правопис, во делот за транскрипција на турски имиња ќе бидат вклучени и специјалисти по турски јазик и ќе бидат земени предвид гореизложените забелешки и предлози.

КРАТЕНКИ

ж. и.	женско име
м. и.	машко име

КОРИСТЕНА ЛИТЕРАТУРА

1. Aydın, Münire. (2002). *Çocuk İsimleri Ansiklopedisi*. Seda Yayınları - İstanbul
2. Aysan, Advıye. Tuncay, Selma. (1997). *Kadın – Erkek Adları Sözlüğü*. Doruk Yayınları – Ankara
3. Okay, Gökdal. (1996). *Adlar Sözlüğü*. Saypa Yayınları – Ankara
4. Okumuş, Fatih. (2004). *Çocuk İsimleri Ansiklopedisi*. Timaş Yayınları – İstanbul

5. Yılmaz, Gül. (2004). *Çocuk İsimleri Sözlüğü*. Epsilon - İstanbul

6. Yılmaz, Gül. (2004). *Çocuk İsimleri Sözlüğü*. Epsilon - İstanbul

7. Видоески Божо, Димитровски Тодор, Конески Кирил, Тошев Крум, Скаловска Угринова Рада. (1970). *Правопис на македонскиот литературен јазик*. Просветно дело – Скопје

8. Видоески Божидар, Димитровски Тодор, Конески Кирил, Скаловска - Угринова Рада. (1998). *Правопис на македонскиот литературен јазик*. Просветно дело – Скопје.

Леонтиќ, Марија. (2010). Стандарднојазичната норма на македонскиот јазик и транскрипцијата на турските лични имиња. Научен собир на тема Стандарднојазичната норма на македонскиот јазик, во Институтот за македонски јазик „Крсте Мисирков“, Скопје, 15 април 2010.

Леонтиќ, Марија. (2011). Стандарднојазичната норма на македонскиот јазик и транскрипцијата на турските лични имиња. Зборник на трудови од научниот собир „Стандарднојазичната норма и македонскиот јазик - Јазикот и идентитетот“ при Институтот за македонски јазик „Крсте Мисирков“ - Скопје, 20, 121-132.

Лектура: проф. д-р Симон Саздов

ИНСТИТУТ ЗА МАКЕДОНСКИ ЈАЗИК
КРСТЕ МИСИРКОВ - СКОПЈЕ

Јазикот наш денешен, книга 20

ЗБОРНИК НА ТРУДОВИ
ОД НАУЧНИОТ СОБИР

СТАНДАРДНОЈАЗИЧНАТА НОРМА
И МАКЕДОНСКИОТ ЈАЗИК
ЈАЗИКОТ И ИДЕНТИТЕТОТ

одржан на 15 април 2010

Скопје, 2011

СТАНДАРДНОЈАЗИЧНАТА НОРМА НА МАКЕДОНСКИОТ ЈАЗИК И ТРАНСКРИПЦИЈАТА НА ТУРСКИТЕ ЛИЧНИ ИМИЊА

1. Правописот на македонскиот литературен јазик и транскрипцијата

Според стандарднојазичната норма на македонскиот јазик странските лични имиња во македонскиот јазик се предаваат со кирилица. Тие се транскрибираат, односно при нивното предавање со кирилица се поаѓа од нивниот изговор, а не од нивната форма. Според Правописот на македонскиот литературен јазик: „Туѓите имиња се пишуваат со наше писмо, по правило, така како што се изговараат. При тоа, нивните гласовни особености се приспособуваат колку што е можно кон гласовниот систем на нашиот јазик, т.е. гласовите што ги нема во нашиот јазик се предаваат со наши слични гласови...“¹

Во „Правопис на македонскиот литературен јазик“ авторите посветиле големо внимание на транскрипцијата на странските имиња, меѓу кои и на турските имиња во македонскиот јазик². Се разбира, ние како професори по

¹ Видоески Божидар, Димитровски Тодор, Конески Кирил, Скаловска - Угринова Рада. (1998). *Правопис на македонскиот литературен јазик*. Просветно дело – Скопје, 72.

² Првиот правописен прирачник го подготвиле Блаже Конески и Крум Тошев под наслов „Македонски правопис со правописен речник“, а се објави во издание на Државното издаваштво на Македонија, во Скопје во 1950 год. Во 1969 год. излезе од печат, во издание на „Просветно дело“ во Скопје, „Правопис на македонскиот литературен јазик со правописен речник“ подготвен од страна на Крум Тошев, Божо Видоески, Тодор Димитровски, Кирил Конески и Радмила Угринова-Скаловска. Правописните правила од 1950 год. наваму имале неколку измени и дополнувања зависно од сознанијата до коишто се доаѓаше во јазичната практика. Во 1998 год. се издаде последното издание на „Правопис на македонскиот литературен јазик“ со изменет и дополнет текст од страна на Божо Видоески, Тодор Димитровски, Кирил Конески и Радмила Угринова - Скаловска, а во издание на „Просветно дело“ во Скопје. Види и спореди: Видоески Божо, Димитровски Тодор, Конески Кирил, Тошев Крум, Скаловска Угринова Рада. (1986). *Правопис на македонскиот литературен јазик*. Просветно дело – Скопје и Видоески Божидар, Димитровски Тодор, Конески Кирил, Скаловска